

Svindt Veronika – Bóna Judit (szerk.):
Általános nyelvészeti tanulmányok XXXVI.
Tanulmányok az anyanyelv-elsajátítás köréből
(Budapest: Akadémiai Kiadó. 2024. 340 p.)

Az *Általános nyelvészeti tanulmányok* sorozat legújabb, 36. kötete Svindt Veronika és Bóna Judit szerkesztésében jelent meg. Az átfogó és összefoglaló jellegű gyűjtemény a nyelvelsajátítás témakörét alapvetően nyelvészeti szempontból közelíti meg, egybegyűjti a tudományterületen tevékenykedő hazai szakértők munkáit, bepillantást enged a nyelvelsajátítás-kutatás aktuális szakirodalmába, és bevezeti az olvasót ezen interdiszciplináris tudományterület tematikailag és módszertanilag egyaránt gazdag világába. A teljes terjedelmében a nyelvelsajátítás kérdéskörének szentelt kötet jelentős mérföldkő a sorozat történetében. A kötetbe foglalt tanulmányok a tudományterületen újonnan felmerülő kutatási kérdéseket és elméleti kérdésfelvetéseket tárgyalják.

A tizenhárom tanulmány a nyelvfejlődés különböző területeit mutatja be. A szerzők a nyelvelsajátítás különböző aspektusait, a különböző nyelvi szinteken megvalósuló folyamatokat, illetve az ezekhez kapcsolódó széles életkori spektrumon mért legfrissebb kutatási eredményeket ismertetik. Sajátjaik mellett bemutatják a témához kapcsolódó külföldi, valamint magyar vonatkozású kutatási eredményeket, ugyanakkor kijelölik a jövőbeni kutatások lehetséges és szükséges irányait is.

Babarczy Anna és Csányi Petra a nyelvfejlődés pragmatikai szintjével foglalkozik. A szerzők a kognitív rugalmasság fejlettségének, illetve a kommunikációval szembeni társas-kulturális elvárásoknak a hároméves és négyéves gyermekek metaforaértési képességének fejlettségére gyakorolt hatását vizsgálják. A vizsgálati eredmények alapján arra következtettek, hogy minimalizált kontextuális kognitív terhelés esetén az óvodás korcsoportban megnyilvánuló szó szerinti jelentéshez való ragaszkodás nem is annyira a kognitív rugalmasság hiányának, mint inkább a társas-kulturális elvárásoknak tudható be.

Csépe Valéria a prozódia fejlődésével foglalkozik, a hangsúlyészelelés és -feldolgozás idegrendszeri hátterét és kognitív feltételrendszerét, a folyamat csecsemőkori fejlődését mutatja be. Mivel a nyelvfejlődés ezen területén zajló folyamatokat az újszülöttekre jellemző korai prozódiai érzékenység nagymértékben meghatározza, a szóhangsúly feldolgozásának korai fejlődését a szerző az anyanyelvi és idegen nyelvi beszédhangsúlyra való érzékenység korai kialakulásának empirikus szakirodalmára alapján ismerteti, és ezt a folyamatot magzat-, illetve újszülöttkortól egyéves korig nyomon követi.

Dobó Dorottya, Lukács Ágnes és Lukics Krisztina Sára a statisztikai tanulás és a nyelvi fejlődés összefüggéseit vizsgálják a tipikus és az atipikus nyelvelsajátítás folyamatában egyaránt. Mivel a statisztikai tanulás és a nyelvi képességek közötti kapcsolatban az általános kognitív képességek jelentős közvetítőnek bizonyultak,

vizsgálatainkban a szerzők az ezeket befolyásoló kognitív tényezőket is figyelembe vették. Különös figyelmet fordítottak a munkamemória és a végrehajtó funkciók működésére, amelyek az anyanyelv elsajátítása szempontjából nélkülözhetetlenek.

Gósy Mária a beszédfeldolgozás mechanizmusának kialakulását és fejlődését mutatja be. Megismerhetjük a hallási, a beszédészlelési és beszédmegértési, illetve értelmezési működésmechanizmusok fejlődését és jellegzetes folyamatműködéseit, valamint a mentális lexikon kiépülését és a lexikális hozzáférési folyamatokat, és nem utolsósorban a beszédfeldolgozás elsajátításának mérföldköveit.

Hámori Ágnes és Bóna Judit 5 és 9 éves korú magyar gyermekek beszélőváltás-időzítési jellemzőit vizsgálja felnőttel való társalgásuk során. A szerzők társalgáselemzési és fonetikai módszerek segítségével a gyermekek beszélőváltási időtartamait (FTO) és a fordulók hosszát, valamint a gyermekek átlagos beszédtempóját és ezek összefüggéseit elemezték.

Hattyár Helga a jelnyelv-elsajátítás folyamatát ismerteti. Különös figyelmet szentel a magyar jelnyelv elsajátításának. Bemutatja a siketség eltérő elméleti és gyakorlati megközelítéseit, a jelnyelvek elsajátításának általános jellegzetességeit, módozatait és folyamatait, a bimodális kétnyelvűség jellegzetességeit és hatásait a nyelvfejlődésre, valamint a halló családba születő siket gyermekek eltérő igényeit és nehézségeit.

Kas Bence és Lőrík József a KOFA (Kommunikatív Fejlődési Adattár) segítségével végzett vizsgálat eredményei alapján a korai magyar nyelvfejlődés jellegzetességeit mutatják be. A nagy mintán alkalmazott eszköz szülői beszámolón alapuló módszertan alapján kidolgozott magyar nyelvre adaptált mérőeszköz. A 15-32 hónapos magyar gyermekek nyelvfejlődésére vonatkozó vizsgálat eredményei az expresszív szókincs, egyes morfológiai elemek, valamint a mondatalkotás elsajátításáról és fejlődéséről nyújtanak tájékoztatást.

Ladányi Enikő a ritmikai és nyelvi képességek kapcsolatát tipikus és atipikus nyelvi fejlődésű gyerekeknél vizsgáló tanulmányokat mutat be azzal a céllal, hogy felhívja a logopédus szakemberek figyelmét a gyenge ritmikai képesség jelentős kockázati tényező voltára, és a zenei ritmikai képességek fejlesztésének szükségességére a logopédiai gyakorlatban. Ugyanakkor javaslatot tesz az óvodás korban történő ritmikai képességek szűrésére és mérésére a későbbi nyelvi elmaradás és nehézségek kiküszöbölése érdekében.

Murányi Sarolta a narratív készség elsajátítását és fejlődési folyamatát mutatja be kétéves kortól kisiskolás korig. Ismerteti a téma elméleti hátterét és a hozzá kapcsolódó fogalomkört, az elsajátítást befolyásoló tényezőket, az otthoni nyelvhasználat hatását és az iskolai sikerességre gyakorolt befolyását. Külön fejezetet szentel a narratív készség elsajátítására vonatkozó magyar nyelvű kutatási eredmények bemutatására. Ebben a készségfejlődés folyamatában körvonalazódó mérföldkövekről kapunk tájékoztatást.

Neuberger Tilda a fonológiai fejlődéssel foglalkozik. Mássalhangzók hosszúsági kontrasztjait vizsgálja 7-8 éves gyermekek spontán beszédében. A szingleton és gemináta mássalhangzók időtartamának elemzése mellett a szomszédos magánhangzók időviszonyait is elemzi zöngétlen explozívák és nazálisok esetében. A vizsgálat eredményei új adatokkal szolgálnak a magyar anyanyelvű gyermekek fonológiai fejlődésének megismeréséhez.

Pléh Csaba az atipikus nyelvi fejlődés folyamatának egyik sajátos megnyilvánulási formájára irányítja a figyelmet. A specifikus nyelvi zavar/nyelvfejlődési zavar elméleti hátterét diakronikus nézőpontból mutatja be, a jelenséget kiváltó tényezőkről való tudományos gondolkodás folyamatába enged betekintést. Felvázolja a folyamat főbb állomásait, és feltárja az elért kutatási eredmények hatására bekövetkezett terminológiai változ(tat)ás okait.

Svindt Veronika a rendelkezésre álló fMRI-vel készült kutatások eredményei alapján a pragmatikai képesség működéséhez szükséges neurális hálózatok fejlődésének és érésének folyamatát tekinti át. Képet kapunk a pragmatikai fejlődést meghatározó hálózatok (a nyelvi hálózat, a szalienciahálózat, a tudatelméleti hálózat és a központi végrehajtó hálózat) strukturális és funkcionális fejlődéséről csecsemőkortól kamaszkorig, a folyamat mérföldköveiről, és arról, hogy ezeknek a hálózatoknak a fejlődése hogyan teszi lehetővé a gyerekek pragmatikai megértését.

Szeberényi Noémi és Gervain Judit a születés előtti nyelvi tapasztalatok hatását vizsgálják a nyelvelsajátítás folyamatára. A szerzők áttekintik a nyelvelsajátítás legkorábbi szakaszának empirikus vizsgálataiból származó eredményeket, és arra a kérdésre keresik a választ, hogy a korai nyelvi tapasztalatnak milyen hatása van a későbbi nyelvelsajátításra. Bár a nyelvelsajátítás folyamatának kezdeti szakasza az anyanyelvfejlődés kutatásában korábban viszonylag kevesebb figyelmet kapott, a vizsgálati eredmények áttekintése során az derül ki, hogy a magzatkori nyelvi tapasztalatnak fontosabb szerepe van, mint azt korábban gondolták. A korai nyelvi tapasztalat legfőbb eleme ugyanis a prozódia, amely a nyelvi fejlődés egyik fontos motorja. Ez alapján a nyelvi fejlődés új modelljét dolgozzák ki, amely a korai nyelvi tapasztalatok hatásait is figyelembe veszi.

A kötetbe foglalt szakirodalom hasznos olvasmány nemcsak a kutatók és egyetemi hallgatók, hanem a gyakorlati szakemberek, az anyanyelvi fejlődés iránt érdeklődők, illetve szülők számára is, mivel a téma iránt érdeklődő szakértő- és laikus olvasóközönség számára egyaránt naprakész információval szolgál. A tanulmánykötet a Kiadó okoskönyvtárában, a mersz.hu oldalon online is elérhető.

BALÁZS BORÓKA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

borokabalazs@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-2820-576X>